

Yeni Tohumculuk Yasası ve Türk Tarımına Etkileri

Demet ALTINDAL¹

İlknur AKGÜN¹

¹Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Isparta

Özet: Ülkemiz tohumculuk sektörü; yasal bir boyut kazandığı 1960'lı yıllar ile kıyaslandığında, bugün çok daha güçlü ve etkili bir endüstriye sahiptir. Ancak, gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında, bu gelişmelerin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu amaçla sektördeki gelişmelere cevap verebilecek 5552 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Bu yasa yetki devri, alt birliklerin kurulması gibi bazı sakıncalı maddeler içerse de benzer tohumculuk yasaları Fransa'da 1940'larda, Hollanda'da 1950'lerde kabul edilmiş ve bu ülkeler bugün tohumculuk sektöründe dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasına girmiştir. Türkiye'nin bu alanda dünyanın gelişmiş ülkeleri arasına girmesi tohumculuk endüstrisinin gerekli teknik ve alt yapıyı oluşturmaya, tarafsız bir şekilde kurumsal yapı haline getirilmesine ve yeni çıkan tohumculuk kanununun uygulanabilirliğine bağlıdır.

Anahtar kelimeler: Endüstri, Tohum, Tohumculuk, Yasa

New Seedling Law and Its Effects on Turkish Agriculture

Abstract: Nowadays Turkey has more powerful and effective seed sector compared to the sector in 1960 when it gained legal status. However, when it is compared with developed countries, it is seen that these developments are deficient. Thus law number 5552 was accepted and put into action to respond the progress in seedling industry. Even though this law has some articles allowing division of authority and establishment of sub-associations, similar seedling laws were passed in 1940s in France and 1950s in Netherlands and these countries now are some of the most developed countries in seedling sector. Establishment of required technical and infrastructure of seed sector, impartial institutionalization and applicability of new seedling law are required for Turkey to be included in countries developed in seedling sector.

Key words: Industry, Seed, Seedling, Law

Giriş

Tohum, bitkisel üretimde ürünün kalite ve miktarını belirleyen en önemli unsurdan biridir. Ancak, tohumun ekonomik bir faaliyet olarak endüstri haline dönüşmesi oldukça yenidir. Özellikle 20. yüzyılda dünyadaki tarımsal kalkınma ve ilerleme aşamaları tohumculuk faaliyetlerinin bir endüstriye dönüşmesini sağlamıştır. Çiftçi kendi tarlasındaki üründen, bir sonraki yıl kullanacağı tohumluğu ayırdığı tedarik yaklaşımından, bu gün neredeyse her yıl yeniden tohumluk satın aldığı aşamaya gelmesinde tohumluk endüstrisinin rolü büyüktür. Özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra önemli ilerlemeler kaydeden genetik bilimi ve bitkisel

biyoteknoloji, tohumluk endüstrisinin giderek bilime dayalı ve ekonomik katkısı fazla olan bir sektör haline dönüşmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, ıslahçı hakları ve bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin yapılan son yasal düzenlemeler tohumculuk endüstrisinin güçlenmesi sağlanmıştır.

Ülkemiz tohumculuk sektörünün yasal bir boyut kazandığı 1960'lı yıllar ile bugünkü durumu karşılaştırıldığında, çok daha güçlü ve etkili bir tohumculuk endüstrisi haline geldiği görülmektedir. Ancak, bu gelişme seviyesinin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Dünya tohumluk ticaretindeki gelişmeler incelendiğinde 2006 yılı tohumluk tüketimine karşılık gelen parasal değer 50 milyar doların (ABD)

üzerinde olduğu görülmektedir. 2006 yılı tohumluk ihracatında ilk sırada Amerika Birleşik Devletleri yer almış, bunu Hollanda, Fransa, Almanya ve Danimarka izlemiştir (Anonymous, 2007). Ülkemizde ise ticarete konu olan tohumluğun parasal değeri yaklaşık 250 milyon dolar civarında olup, 27 milyon ha gibi oldukça geniş tarım arazilerine ve uygun iklim koşullarına sahip olan ülkemiz için bu rakam oldukça düşüktür (Akgün ve Kaya 2003). Ülkemizde tohumluk sektörünün temel yasası 1963 yılında yürürlüğe giren 308 sayılı “Tohumculuk Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun” dur. Bu kanun ile tescil ve sertifikasyon işlemlerinde uluslar arası kurallar uygulanmaya başlamış, tohumluk ithalat ve ihracatı Tarım Bakanlığı’nın izni ve denetimi altına alınmıştır. Bu dönemde tohumculuk sektörüne yenilikler getirilmiştir. Ancak zaman içerisinde çok hızlı gelişen tohumculuk sektörünün sorunlarına cevap vermede bu kanun yetersiz kalmış ve birçok maddesi değiştirilmiş ya da ek hükümler getirilmiştir. Avrupa Birliği kanunları ile uyumlu hale getirilmiş ve tüm çoğaltım materyalini kapsayan (tarla bitkileri, bahçe bitkileri ve orman bitkileri) yeni bir tohumluk yasası ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yeni tohumluk yasası 32.10.2006 tarihinde uygulamaya girmiştir.

Tohumculuğumuzun Tarihçesi

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde çeşit geliştirme ve tohumluk üretimine sistemli, geniş kapsamlı ve bilimsel temellere dayalı olarak başlanmıştır. Bu amaçla 1926 yılında, Adapazarı, Eskişehir ve İstanbul (Yeşilköy)’de “Tohum Islah ve Üretme İstasyonları” kurulmuştur. Bunların ardından, Ankara ve Samsun Tohum Islah İstasyonları çalışmalarına başlamıştır. 1937 yılında “Zirai Kombinalar İdaresi” ve 1938 yılında da “Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu” nun kurulmasıyla, tohumluk üretimi hız kazanmıştır (Tuncer 1990). 1950 yılında 5433 sayılı yasa ile kurulan “Devlet Üretme Çiftlikleri” nden sonra çeşit

geliştirme, tohumluk üretim ve dağıtım programları daha iyi organize edilmiştir. A.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Yetiştirme ve Islahı Kürsüsü Tarım Bakanlığı adına 1953 yılında (deneme niteliğinde) Tahıl Tohumluklarının Kontrol ve Sertifikasyonuna başlamış ve 1959 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Araştırma ve ıslah çalışmaları sonucu geliştirilen çeşitlerin tescil edilmesi amacıyla 1960 yılında “Bölge Çeşit Deneme Müdürlüğü” kurulmuştur (Aysu 2006). Türkiye 1963 yılında Uluslararası Tohum Test Birliğine (ISTA) üye olmuş ve ülkemizde çeşit geliştirme ve tohumculuk çalışmalarında uluslar arası kurallar uygulanmaya başlamıştır. Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu hakkında çıkarılan 308 sayılı Kanun ile tohumluk konusu önemli ölçüde disiplin altına alınarak kaliteli tohumlukların devletin garantisi altında üretim ve dağıtımını amaçlanmıştır. Ülkemizde çeşit ıslahı, tohumluk üretimi ve dağıtımında, 1980 yılından sonra, çıkarılan bir dizi teşvik yasası ile özel sektörün de tohumculuk alanına girmesi sağlanmış ve önemli yapısal değişimler gerçekleşmiştir. 1982 yılında yabancı ortaklı sanayinin kurulmasının teşvikini öngören karar yürürlüğe girmiştir. 1983’te özel tohum şirketlerine ürettikleri tohumluğun fiyatını belirleme yetkisi verilmiştir. 1984 yılında Tohumluk ithalatı serbest bırakılmış, ayrıca ithal edilen tohumlar için sübvansiyon verilmiştir (Anonim 2007a). 1985 yılında çıkarılan tohumluk teşvik kararnamesi ve bunların uygulamaya konulması ile özel tohumculuk kuruluşlarının hem sayılarında hem de üretilen çeşit miktarında büyük artışlar olmuştur (Aysu 2006). 1988 tarihinde tohum dış alımında gümrük muafiyetleri uygulaması getirilmiş, 1988 ve 1990 yıllarında da ülkemizde tohumluk satışlarında yeni düzenlemeler yapılmıştır (Kün ve ark. 1995). 1993 yılında çıkarılan yeni düzenlemeler ile tohumlukların dışalımında uygulanan gümrük ve konut fonu istisnaları ile tohumluklarda kalite ve bitki hastalıkları konularında iyileştirici uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Anonim 2001). 1994 yılında çeşit koruma ve ıslahçı hakları konularında, 1997 ve 1999 yıllarında bitki çeşitlerinin tescili ve üretim izni verilmesine ilişkin yeni yönetmelikler düzenlenmiştir.

2004 yılında ıslahçı kişi ve kuruluşlarının haklarını güvence altına almak amacıyla 5042 sayılı “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunması” na ilişkin yasa yürürlüğe girmiştir (Gençtan ve ark. 2007). 2006 yılında Avrupa Birliği kanunları ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmış yeni bir tohumluk yasası kabul edilmiştir. Son olarak ta 13 Ocak 2008 tarihinde bitki çeşitlerinin kayıt altına alınması, tohumluk sertifikasyon işlemlerinde yetki devri ve tohumculuk piyasasında yetkilendirme ve denetleme yönetmelikleri yayınlanmıştır. Genetiği değiştirilmiş organizmalarla ilgili olarak Biyogüvenlik Yasası taslağı üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

Tohumculuğumuzun bugünkü durumu

Tohumluk ihracat ve ithalat dengesi Türkiye’de, yıllara göre değişmekle birlikte, 2003-2006 yılları arasında ortalama 1276.516 ton tohum üretimi, 67.585 ton tohum ihraç ederken, 91.209 ton ithalat yapmaktadır (Anonim 2007b).

Tohumculuk endüstrisi özellikle 308 sayılı kanunun çıkarılmasından ve bunu takiben özel sektörün piyasaya girmesinin ardından ülkemizde uluslar arası bir şekil kazanarak, Türkiye’nin bu sektörde dünyada kendine bir yer edinmesine, üretim hacminin artarak bir

ihracat kapasitesine sahip olmasını sağlamıştır. Toplam ihracat rakamı 2003 yılında 16095 ton iken 2006 yılında 22019 tona ulaşmıştır. Yurdumuzun ekolojik özellikleri tohumluk üretimi yönünden çok uygun olmasına, kamu ve özel tohumculuk kuruluşlarına ait tohumluk üretimi ve hazırlama tesislerinin son derece yeterli olmasına rağmen tohumluk dışsattımının arzu edilen düzeylere ulaştığı söylenemez (Gençtan ve ark. 2007). Son yıllarda buğday, sebze ve hibrit ayçiçeği tohumluğu dışsattımı konusunda önemli atılımlar gerçekleştirmiştir (Anonim 2007d).

Özel tohumculuk kuruluşları yasal ve idari engellerin kalkmasını takiben piyasaya girmişler ve doğrudan ticari tohumluk ithal ederek, yurt içi piyasaya pazarlamışlardır. Bunun sonucu olarak 1980-1982 yılları arasında 2607 ton olarak gerçekleşen ithalat rakamı 1982-1991 yılları arasında 27.437 ton olmuştur. Ancak, bu hızlı artış devam etmemiş, 1992-1996 yıllarında ithalatın hızı kesilmiş ve bu rakam 8200 tona düşmüştür. Şaşırtıcı bir şekilde bu düşüş de sürekli olmamış ve 1997-1999 yıllık ortalaması 20.000 tona ulaşmıştır (Küçükyılmazlar 2004). 2003-2006 yılları arasında ise 30.817 tona çıkmıştır (Anonim 2007d). Bu dönemlerde en çok ithal edilen ürünler ağırlıklı olarak patates, mısır, buğday, sebzeler ve bazı yem bitkileri olmuştur (Çizelge 2).

Çizelge 1. Türkiye’de son dönemdeki tohum ihracat değerleri (ton)

ÜRÜN	2003	2004	2005	2006
Buğday	300	-	-	5070
Arpa	-	-	-	49
Mısır (hibrit)	12555	9135	6120	7008
Çeltik	-	-	-	-
Ayçiçeği (hibrit)	1844	3723	3271	4325
Patates	-	-	-	30
Pamuk	1263	2420	3884	4298
Sebze	102	125	515	1162
Yem bitkileri	-	-	-	6
Çim	31	65	24	71

Çizelge 2. Türkiye’de son dönemdeki tohum ithalat değerleri (ton)

ÜRÜN	2003	2004	2005	2006
Buğday	1453	802	563	638
Arpa	-	-	20	35
Mısır (hibrit)	2607	4616	4568	1123
Çeltik	30	30	-	32
Ayçiçeği (hibrit)	203	103	125	155
Patates	7570	8580	9712	17893
Pamuk	79	418	290	109
Sebze	764	2034	1691	3452
Yem bitkileri	501	1115	3914	3275
Çim	2809	2084	2859	4105

Yeni tohumculuk kanunun getirdiği olumlu ve olumsuz yenilikler

Gelişmiş ülkelerde tohumluk sektörü üretimden çiftçi tarlasına varıncaya kadar geçen aşamalarda tescil, sertifikasyon ve ticaret konularında hem uluslararası hem de ulusal kurullarla disipline edilmiştir. Ülkemizde 308 sayılı Kanun hükümlerinin tohumculuk sektöründeki bu gelişmeleri takip etmede yetersiz kalması nedeniyle, sektördeki gelişmelere cevap verebilecek bir kanun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kanunun amacı; bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Bu kanun tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. Yasa ile 308 sayılı Kanundan farklı olarak aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır (Anonim 2006c):

- Geleneksel yöntemlerle ıslah edilen veya geliştirilen bitki çeşitlerinin yanı sıra, biyoteknolojik yöntemler sonucunda geliştirilen çeşitlerin de kapsama alınması sağlanmış,

- Ülkemizin bitki gen kaynaklarının kayıt altına alınmasını
- Çeşitlere üretim izni verilmesini
- Tohumluk üretim alanları ve bölgelerinin belirlenmesini sağlamış
- Tohumlukların üretimi, satışı, dağıtımı ve diğer ticarî faaliyetleri yürüten gerçek ve tüzel kişilerin ruhsatlandırılması şartı getirilmiş,
- Tohumculuk sektörü yeniden yapılandırılarak, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu statüsünde alt birlikler ile Türkiye Tohumcular Birliği kurulmuş,
- Kanun kapsamında kayıt altına alınan çeşitlere ait tohumlukları kullanan yetiştiricilerden herhangi bir şekilde bu zarara uğradıkları tespit edilenlerin tazminat talep etmelerine imkân tanınmış,
- Cezalar ve yaptırımlar günün şartlarına göre yeniden düzenlenmektedir.

Çeşitlerin kayıt altına alınması

Yurt içinde veya yurt dışında ıslah edilen veya bulunan ve geliştirilen bitki çeşitlerinin yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş olduğunun, biyolojik ve teknolojik özellikleri ile hastalık ve zararlılara dayanıklılığının ve tarımsal değerlerinin tespit edilerek kütüğe kaydedilmesi amaçlanmıştır (Anonim 2007e).

Üretim için gerekli genetik materyalin oluşturulması tohumlukların üretiminde ve çeşit geliştirmekteki en önemli basamağı oluşturmaktadır. Islahçının elindeki gen havuzunun zenginliği ile çeşit geliştirmedeki başarısı doğrudan ilişkilidir (Sarı 2007). Ülkemizin ekolojik farklılığı dikkate

alındığında, çok sayıdaki mikro ekolojilerin her biri için ayrı ayrı çeşitlere gereksinim olduğu ortaya çıkmaktadır. Sadece Po ovasında çeltik tarımı yapan İtalya, 50 tescilli çeşide sahipken; onlarca makro klimaya sahip ülkemizde her yıl yüzlerce çeşit tescili kaçınılmazdır (Açıkgöz 2007). Türkiye binlerce gen kaynağına sahip olmasına rağmen, bunlar kayıt altına alınamamıştır. Bitki türleri ya kendi doğal yayılış ortamlarında ya da bu ortamların dışında, gen bankalarında korunmak zorundadırlar (Özkan 2007). Yasa sayesinde gen kaynaklarımız koruma altına alınmış olacak ve çeşitlere sahip çıkma imkanı bulanabilecektir. Çeşitlerin sadece kayıt altına alınmasında yalnız tescil konusu ele alınmazken, bunun yanında çeşitlere üretim izni verilmesi ile standart tohumlukların ve genetik kaynakların da kayıt altına alınmasına imkân sağlanmıştır.

Yasa, “Çeşidi” bir veya birden fazla genotipin birleşmesinden ortaya çıkan ve kendine has özelliklerle tanımlanan, sözü edilen özelliklerden en az biriyle diğer herhangi bir bitki grubundan ayrılan, değişimsiz çoğaltılmaya uygunluğu bakımından bir bütün olan, botanik taksonomi içinde yer alan geleneksel ve/veya biyoteknolojik yöntemlerle geliştirilmiş olan genetik yapı olarak ifade etmektedir. Çeşit tanımında, çeşidin hangi yöntemlerle elde edilebileceği ifade edilmeyerek, tüm yöntemler yasal olarak kabul edilmiştir (Ergin 2007). Yasada “kayıt altına alma” şartı öngörülmektedir. Ancak, “ithal edilip, ihracat amacıyla üretilen tohumluklarda kayıt altına alma şartı aranmaz” istisnası da getirilmektedir (Bakır 2006). Çok uluslu tohum tekellerinin tohum piyasasını ele geçirmesini hak tanıyan, tohumların patent altına alınması aynı zamanda çiftçi haklarının ihlal edilmesine yol açabilmektedir. Çiftçiler ya da yetiştiriciler uzun yıllardır ellerinde bulundurdukları tohumluklar üzerinde haklarını kaybetme tehlikesi altına girerek, temel üretim girdilerini her yıl bir önceki yıldan daha zor temin etmeye başlayacaklardır. Böylece tohum üzerindeki toplumsal hakları, tohum

şirketlerinin eline geçen çiftçiler bir ertesi yıla tohumluk ayıramaz hale gelebilecektir. Türkiye'ye her yıl, hiçbir denetime tabi olmadan ithalat yoluyla giren 2 milyon tona yakın genetiği değiştirilmiş (GDO'lu) mısır, soya, pamuk ve kolza; yem rasyonlarına katılmakta, işlenmekte ve 800 çeşidin üzerinde ürün olarak tüketici sofrasına ulaşmaktadır. Bu yasa ile Türkiye'de üretimi ve dağıtımı yasak olan GDO'lu tohumlar, yasallaştırılmakta ve ülkenin GDO ile işgaline ortam hazırlanmaktadır. Böylelikle gen kaynağı olan ülkemizde, yabancı şirketler, herhangi bir çeşidimizi, biyoteknolojik yöntemlerle kazandırdıkları bir özelliği gerekçe göstererek patentleyebileceklerdir (Anonim 2006e). Ayrıca yasada “yeni çeşitlerin” kazandırılması amacıyla geçiş süresi uzatılırken,

- 1- İstisna kapsamına girebilecek olan tohumluk türlerin belirtilmemesi;
- 2- Benzer çeşitlerin var olmasına rağmen yeni çeşit kazandırılmasının nedenleri;
- 3- Yeni çeşitlerin elde edilmesi için gerekli sürenin nasıl saptanacağını belirlenmemiştir.

Dolayısıyla, geçiş süresinin uzatılması yerli tohum çeşitlerini korumaktan ziyade yeni çeşitlerin uyum süresini uzatmaya yarayacak gibi görülmektedir (Anonim 2006f).

Alt birlik ve Türkiye Tohumcular Birliği kurulması

Söz konusu yasada alt birlikler, sektörde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler arasında meslekî dayanışmayı sağlamakla ve tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile yükümlü kılınmıştır. Tohumculuk sektörü yeniden yapılandırılırken tohumculuk ile uğraşan kişi veya kuruluşların temsil edildiği, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu statüsünde alt birlikler ile Türkiye tohumculuk birliği kurulacaktır (Küçükylmazlar, 2004). Birlik, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ve tohumculuk politikalarının oluşturulmasına yardımcı olmak üzere bakanlığa önerilerde bulunacaktır (Anonim 2006d). Bakanlık ve TÜRKTED (Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği), yeniden yapılandırmada AB'nin tohumculukta lider konumundaki iki ülkesi

olan Fransa'da Tohum ve Fide Birliği (GNİS) ve Hollanda'da Tohum Denetim Vakfı (NAK) modellerinden esinlenerek Türkiye Tohumcular Birliğini oluşturacaklardır (Anonim 2006b). Bugün için Birlik içerisinde tüm paydaşlar eşit oy hakkına sahip olacaklar ve dolayısı ile yerli veya yabancı hiçbir grubun yönetimde tekel kurması söz konusu olamayacaktır. Tarım Bakanlığı tüm bu işlerden sorumlu idari birim olarak her zaman görev alacak ve eğer isterse yetkilerinden bazılarını devredebilecektir. Doğal olarak eğer işler umulduğu gibi gelişmez ise Bakanlık devrettiği yetkiyi de yasa gereği her zaman geri alma hakkına sahip olacaktır (Erdem 2006).

Ülkemize uyarlanmış olan GNİS ve NAK modelleri hiç denenmemiş bir model olmayıp, bahsedilen ülkelerde olduğu gibi Türk tohum sektörünü de geliştirebilecek bir modeldir. Bu taslak ile getirilmek istenen modelde her bölgede Fransa'da çalışan 2.500 ziraat mühendisi olduğu gibi çok sayıda ziraat mühendisi aynı sigorta eksperliği gibi sertifikasyon konusunda eğitilecek ve gerektiği anda göreve çağrılacaklardır (Erdem 2006). Gelişmiş ülkelerde tarımda tohumculuk endüstri haline gelmiş ve endüstrinin parçaları olarak tohumu üreten, çoğaltan, işleyen, satan ve onu kullanan çiftçilerin bir araya geldiği özel sektör veya çiftçi kooperatiflerinin görev yaptığı bir yapıya dayanmaktadır. Devletin, yukarıda anılan ülkelerde tohumculuğa müdahalesi en alt düzeydedir. Kamu görevlerinin önemli bir bölümü denetim ve kontrol işlemlerinde dahi, üretici örgütleri ile paylaşım içerisindedir. Mevcut durumda "Tohum sanayicilerini" bir araya getiren, ancak, sektörde yüklendiği sorumluluklar gelişmiş ülkelerin yüklendikleri yetki ve sorumluluğa kıyasla sınırlı kalan ve ülkemiz tohumculuk sektörünün tek örgütü 1986 yılında kurulan Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği'dir. Ülkemizde tohum ve ürün üreten çiftçiler yukarıda örnek olarak gösterilen Fransa ve Hollanda da olduğunun aksine henüz örgütlenmemiştir. Sistemi bir bütün olarak ele alan yapı içinde çiftçiden üretici sanayiciye, kontrol ve denetim işlevlerini

yürüten görevlilere kadar bütün ilgililerin katılacağı şekilde tohumculuk sektörünün örgütlenmesine ihtiyaç vardır (Elçi 2000).

Diğer taraftan tohum üreten ve pazarlayan şirketlerin, kendi kurdukları birlikler aracılığıyla kendilerini denetlemeleri yasanın en kritik maddelerinden biri olarak yer almaktadır. Yeni yasaya göre, tohumculuk sektörü tümüyle özelleştirilerek, tohum sektörü dış piyasaya ve üretici haklarının korunması için ortaya konulan denetim mekanizması kamunun yetkisi dışında bırakılmaktadır (Kunt 2007). Yeni düzenlemede Birlik Hakem Kurulu kurulacak ve 33. maddeye göre birlik, oluşturduğu hakem kurulu eliyle, üçüncü şahıs olan sözleşmeli tohum üreticileri ve tohumu kullanan çiftçilerle birliğe üye tohumculuk şirketleri arasında ortaya çıkacak sorunları çözen bir yargı kurumu gibi bir yetkiye sahip olmaktadır. Tohumculuk şirketlerinin elemanlarından oluşan Hakem Kurulu, kendini yargı yerine koyarak ve makul yöntemlerle, kullandığı tohumdan zarar gören çiftçiyi ikna edebilecektir. Birlik Hakem Kurulu'nun böyle bir yetkisinin olmaması gerekir. Üçüncü kişilerle alt birlikler ve firmalar arasında doğacak ihtilafları ancak yargı çözebilir (Ergin 2007).

Tohumculuk bölgelerinin oluşturulması

Ülke çapında belirlenecek bölgelerde izolasyon mesafelerini sağlamak amacıyla, tohum üretimine öncelik verilen "öncelikli bölgelerin" tesisi gerekmektedir (Küçükylmazlar 2004). Yeni yasada, bitkisel ve tarımsal özellikleri belirlenerek sadece kayıt altına alınan çeşitlere ait tohumlukların üretimine, Tarım Bakanlığı tarafından izin verileceği ve özel üretim alanlarının sınırları içerisinde de bakanlıkça izin verilmeyen tohumluk veya bitkisel ürünlerin yetiştirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.

Arazi ıslahı, sulama, mekanizasyon, gübreleme, mücadele tekniklerinin uygulanması yanında bölgeye uyan kaliteli tohum çeşidinin kullanılması tarımsal üretim ve verimin artırılmasında önemli ölçüde gereklidir (Örs 2007). Bölge koşullarına göre tescil edilen tohumlukların üreticilerimiz tarafından uygun yörelerde kullanılması yapılan denemeler sonucunda sağlanabilecektir. Aycıçeği ve mısır gibi

tohumların üretimi tarlada başlayan bitkilerde 50 metreden 2 kilometreye kadar değişen mesafelerde ekilen ürünün çiçek tozları, rüzgârın da etkisiyle üretim alanlarına taşınması sonucunda tohum zarar görebilmektedir. Ancak yeni yasa ile risk kapsamına giren bölgelerin etrafına ürün ekilmesi engellenmektedir (Anonim 2007c). Tohumluk üretim alanları ve bölgelerinin belirlenmesi sağlanarak, herkesin istediği yerde, istediği şekilde tohumluk veya ürün üretmesinin önüne geçilmekte ve böylece ülkesel tohumluk üretimi ve ürün yetiştiriciliği kontrol altına alınmaktadır. Tohumlukların üretimi, satışı, dağıtımı ve diğer ticarî faaliyetlerin disipline edilebilmesi amacıyla, bu faaliyetleri yürüten gerçek ve tüzel kişilerin ruhsatlandırılması şartı getirilmektedir.

Yetki devri

Yasanın 15. maddesinde, bakanlık gerekli gördüğü hallerde, 5. (tohumluk üretimi), 6. (tohumluk sertifikasyonu), 7. (tohumluk ticareti) ve 8. (piyasa denetimi), maddelerde belirtilen yetkilerini kısmen veya tamamen birliğe, kamu kurum ve kuruluşlarına, özel hukuk tüzel kişilerine veya üniversitelere, şartları belirlemek kaydıyla süreli veya süresiz olarak devredebilir. Belirli bir süreyle devredilen yetkiler süre bitiminde Bakanlıkça geri alınabilir veya belirlenecek şartlarla yeniden devredilebilir hükmü yer almaktadır (Anonim 2007e).

Böylece yeni yapılanma içinde karar mekanizmalarına katılacak olan özel sektör laboratuvar kurma dahil tohumculuk sektöründeki önemli hizmetleri yüklenme hakkına kavuşmuş olacaktır (Anonim 2007b). Türkiye'de tohumculuk sektöründe faaliyet gösteren 145 şirketten sadece 10'u yabancıdır. Otuz firma Türk ve yabancı ortaklı, 105 firma da tamamıyla yerli olduğu dikkate alınır, yabancı firmalara teslimiyet söz konusu olmayacaktır (Anonim 2006a). Birçok türde bazı çeşitler, özellikle hibrit çeşitler, ülkemizde özel sektörü teşvik edici araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönlendirecek politikalar uygulanmadığı

için, ancak yurtdışından sağlanabilmektedir. Ülkemizde tarımsal potansiyeli, özellikle tohum yetiştirme potansiyeli, yüksek olan bu yöndeki özendirici önlemlerin uygulanması önemlidir. Tohumculuk sektöründe ihtiyaç duyulan eğitim ve yayım hizmetleri yetiştirici örgütlerinin devreye girmesiyle üniversitelerin de aktif görev alabileceği bir sistem içine alınarak örgütlenmenin önemi sektör için yaşamsal boyut kazanacaktır (Elçi 2000).

Yukarıda bahsedilen tüm bu yetkilerin Türkiye Tohumculuk Birliği veya özel hukuk tüzel kişilere süresiz bırakılması, kamuyu tohumculukla ilgili tüm alanlarda devreden çıkarmayı amaçlamaktır (Ergin 2007).

Ülkenin tohumluk ihtiyacını karşılamakta yerli çeşit tohumlarını üreten ve pazarlayan yerli firmalar değil, doğal olarak yabancı firmaların tohumlarını çoğaltan ve pazarlayan, yani yabancıların yerli uzantıları özelliği taşıyan özel kuruluşların egemenliği geçerli olacaktır. Yabancıların uzantısı da olabilecek özel firmaların bu yetki devrinin gerçekleşmesi durumunda, toplum ve ülke yararı yerine, kendi yararlarını gözetmeleri; örneğin Niğde'de patates kanseri yabancı patates çeşitleri ile geldiği gibi, birçok hastalık yabancı tohum ithali ile Türkiye'ye girebilecektir (Gürbüz 2007).

Ürünü pazarlamakta zorlanan çiftçi devletin aradan çekilmesiyle birlikte, tohumunu, kimyasallarını aldığı şirkete ürettiği ürünü teslim eden, yani tarlasına hangi ürünü veya ürünün çeşidini ekeceğine kendisi karar veremez, üretim süreci içerisinde inisiyatif alamaz ve hatta ürettiği ürünleri pazarlayamaz duruma gelecek, kısaca sözleşmeli üreticiliği kabul etmek zorunda kalacaktır (Erdem 2006).

Ceza hükümleri

Tohumculuk yasasının 12. maddesine göre kayıt altına alınan çeşitlere ait tohumlukları, sertifikasyon işlemine tâbi tutulmadan ve standart tohumluk şartlarına uygun olarak kontrol edilip tohumluk analiz raporu alınmadan Bakanlıktan yetki almadan tohumluk yetiştiren, işleyen, satışa hazırlayan, dağıtan veya satan kişi veya kuruluşlara ve Bakanlıkça belirlenen tohumluk özel üretim alanları sınırları içerisinde kurallara uymadan tohumluk veya

bitkisel ürün yetiştiren kişilere idarî para cezası verilecektir (Anonim 2006c).

Piyasanın ruhsatlandırılmadan denetim altında tutulması, kontrol edilmesi de mümkün değildir. Zarara uğrayan çiftçi yeni yasaya göre zararlarını da tazmin edebilecektir. Örneğin hastalık, kusur ya da verim düşüklüğü gibi tohumdan kaynaklanan birtakım olumsuzluk durumunda çiftçinin tazminat alma hakkı doğacaktır (Anonim 2007c). Ancak yasa'nın "Tazminat" başlıklı maddesi incelendiğinde, kusurlu tohumluk nedeniyle zarara uğrayan çiftçinin zarara uğradığının tespitinde ispat yükümlülüğü, tamamen üreticiye bırakılmıştır. Böyle bir olumsuzluk sonucu zarara uğrayan çiftçinin tazminat talebi büyük oranda ilk başta yok edilmektedir. Buna ilaveten; alt birliklerden oluşturulacak Hakem Kurulu, birlik üyeleri ile üçüncü kişiler yani çiftçi arasında çıkacak ihtilafların çözümünde yetkili kılınmaktadır. Böylece, Birlik Hakem Kurulu'na ortaya çıkacak ihtilafları çözme yetkisinin verilerek, üreticiler ile şirketler arasında yaşanacak uyuşmazlıkların çözümünde yine şirketlerin denetiminde olacak bir yapı yetkili kılınmaktadır (Bakır 2006). Tohumculuk sektöründe şirketler böylelikle, yargı yetkisini sözleşmeli üretim yöntemi ile tohumluklarını ürettirdikleri ya da kusurlu tohum satarak zarara uğrattıkları çiftçiler üzerinde de kullanır duruma gelmektedirler (Oral 2006).

Sonuç

Yeni Tohumculuk yasası gelişmiş ülkelerde (Fransa ve Hollanda vs.) olduğu gibi ülkemizde de tohum ıslahçısı, üreticisi, dağıtıcısı ve sanayicisini bir arada örgütlenmesini sağlayan, kamu ile birlikte kuralları koyan, tohumculuk sektörünü geliştiren, kontrol ve denetim yapabilen, tohumculuk endüstrisini bir bütün olarak ele alan sistemi kapsamaktadır. Genel olarak, kanunun ülke tarımına çok önemli yararlar sağlayacak bir düzenleme olduğu söylenebilir. Ancak tarımın ihtiyaçları açısından yeterli olmadığı ya da kamu

yararı ve ulusal bağımsızlık ilkesi anlamında yetki devri ve GDO tohumlarının ülkemizde üretimine, ithalatına ve pazarlanmasına izin veren çok sakıncalı hükümler içerdiği de ifade edilebilir. Yeni tohumculuk kanunun ülke tarımına ve ekonomisine gelecekteki olumlu etkisi tohumculuk endüstrisinin gerekli teknik ve alt yapının oluşturulmasına, tarafsız bir şekilde kurumsal yapı haline getirilmesine ve yeni çıkan tohumculuk kanunun uygulanabilirliğine bağlıdır.

Kaynaklar

- Akgün, İ., Kaya, M. 2003. Türkiye'de Tohumculuğun Dünü ve Bugünü. Süleyman Demirel Üniv. Fen Bilimleri Ens. Derg. 7:1, s.35-46.
- Anonim, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu, Tohumculuk Alt Komisyon Raporu. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Ocak 2000, s.106.
- Anonim, 2006a. Tohumculuk Yasası Kayıt Altına Alınıyor. <http://www.dunyagazetesi.com.tr> (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Anonim, 2006b. Tohumculuk' da ilk bölüm kabul edildi. <http://www.evrensel.net/06/10/14/ekonomi.html> (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Anonim, 2006c. Tohumculuk Kanunu. <http://www.alomaliye.com> (erişim tarihi: 13.05.2007)
- Anonim, 2006d. Tohumculuk Kanunu Onaylandı. <http://www.koy-koop.org>
- Anonim, 2006e. Basın Açıklaması. Tohum Yaşamdır, Yaşam Bizimdir. <http://www.zmo.org.tr>
- Anonim, 2006f. Tohumculuk Kanunu ile İlgili Tartışmalar. <http://www.tarimsal.com/tohumculuk/yasasitartismalari.htm> (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Anonim, 2007a. Tohumculuk Çok Uluslu Şirketlere Devrediliyor. <http://www.bianet.org> (erişim tarihi: 12.05.2007)
- Anonim, 2007b. II. Tarım Şurası, VII. Komisyon, Tarımsal Girdi ve Desteklemeler. <http://216.239.59.104/search?q=cache>

- [:MMEWfTm0YFEJ:tarimsurasi.tarim.gov.tr](http://MMEWfTm0YFEJ:tarimsurasi.tarim.gov.tr) (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Anonim, 2007c. Türk Tarımına Tohum Dopingi. <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25600> (erişim tarihi: 12.05.2007)
- Anonim, 2007d. Bilgiler-Veriler. <http://www.tugem.gov.tr> (erişim tarihi: 20.05.2007)
- Anonim, 2007e. Tohumculuk Kanunu. <http://www.turkted.org.tr> (erişim tarihi: 17.05.2007)
- Anonymous, 2007. ISF-Uluslar arası Tohum Ticareti Federasyonu rakamları. http://www.worldseed.org/en-us/international_seed/evolution_seed_trade.html (erişim tarihi: 20.05.2007)
- Açıkgöz, N. 2007. Yeni Tohumculuk Stratejileri Gerekliyor. Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29, s.10. (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Aysu, A. 2006. Tohumlarımız Düşürülmüyor Toprağa. <http://www.sendika.org> (erişim tarihi: 12.05.2007)
- Bakır, O. 2006. Türkiye tarımı kısırlaştırılıyor. <http://www.evrensel.net/06/10/03/ekonomi.html#1> (erişim tarihi: 17.05.2007)
- Erdem, B. A. 2006. Tohum bir çiftçinin onurudur. <http://www.sendika.org> (erişim tarihi: 17.05.2007)
- Elçi, A., 2000. Türkiye’de tohumculuğun durumu ve gelişimi. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2000. II. Cilt, s. 859-870.
- Ergin, G. 2007. Tohumculuk Yasası, Ülkemizi Sıkıntıya Sokacak. Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29.
- Gençtan, T., Tugay, M.E., Geçit, H. .H., Bozkurt, B., Ergun, E.E., Ekiz, H., Yalvaç, K., Gevrek, M. N., Elçi, A. ve Balkan, A. 2007. Türkiye’de Tohumluk, Fide Ve Fidan Üretimi Ve Kullanımı. <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/040temelgenctan.pdf> (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Gürbüz, M. 2007. Sorun “ Kanun” mu, Teknoloji Yetersizliği mi? . Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29, s.6.
- Kunt, G. 2007. Kamu Sektörden Uzaklaştırıldı. Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29, s.15.
- Küçükyılmazlar, A. 2004. Tohumculuk. İstanbul Ticaret Odası Sektör Araştırması. İstanbul, s.1-24.
- Kün, E. Avcı M., Harmanşah F., Şahin, İ., Kayımoğlu, S. ve Duman R. 1995. Tohum ve Tohumculuğun Gelişimi. Tarım Haftası 95 Türkiye Ziraat Mühendisliği 4. Teknik Kong. 9- 13 Ocak 1995, Cilt II, No.26, s.927-939, Ankara.
- Oral, N. 2006. Tohumculuk Çokuluslu Şirketlere Devrediliyor. BİA Haber Merkezi. <http://www.bianet.org/2006/10/13/86513.htm> (erişim tarihi: 15.05.2007)
- Örs, M. F. 2007. Tohumluğun önemi <http://www.konyatarim.gov.tr> (erişim tarihi: 17.05.2007)
- Özkan, Y. 2007. Bitkisel Zenginlik Tohum Bankasında. Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29, s.20.
- Sarı, N. 2007. Nesli Tükenmekte olan Karpuz Materyali Koruma Altına Alındı. Cumhuriyet, Tarım Gıda Hayvancılık, Yıl:2 Sayı:29, s.15.
- Tuncer, H.O. 1990. Tohumculuk Sanayii Gelişimi. Türkiye Ticaret Sanayii Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği. TOOBB Yay No:159, Ankara, s.2-27.